

การศึกษาศิลปะการแสดงมังกร

เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวฝั่งธนบุรี

กรณีศึกษางานวันคล้ายวันปราบดาภิเษก

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

5

A study of Dragon Dance as a Cultural Performance
for Tourism Promotion in the Thonburi area of Bangkok:

A Case Study of the Accession Anniversary of
King Taksin the Great

เตชสิทธิ์ รัศมีวงศ์พร¹

Taychasit Russameewongporn

วรวรรณ ปิ่นรัตนกร²

Vorawan Pinrattanakorn

รับบทความ

4 กันยายน 2567

แก้ไขบทความ

14 กุมภาพันธ์ 2568

ตอบรับบทความ

14 กุมภาพันธ์ 2568

1-2 อาจารย์ สาขานาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
1061 ซ.อิสรภาพ 15 แขวงทริภูมิ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600

Lecturer at the Faculty of Education, Bansomdejchaopraya Rajabhat University
1061 Soi Issaraphap 15, Hiranruchi, Thonburi, Bangkok

*Corresponding author, e-mail: taychasit.artart@gmail.com



บทคัดย่อ

การศึกษาศิลปะการเชิดมังกรนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการความรู้ (Knowledge management: KM) ในศิลปะการแสดงการเชิดมังกรในงานวันคล้ายวันปราบดาภิเษกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชนฝั่งธนบุรี โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การอภิปรายกลุ่ม การสังเกตการณ์จากการชมการแสดงสด และการสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับศิลปะการเชิดมังกร เช่น ผู้แทนจากคณะมังกรฝั่งธนบุรี ผู้เชิดมังกร และนักดนตรี ร่วมกับการทบทวนข้อมูลในประเด็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและกิจกรรมการจัดการ

ผลจากการวิจัย ช่วยให้เกิดความเข้าใจในความเชื่อและความศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับมังกร ของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีน ศิลปะการเชิดมังกรในโอกาสสำคัญโดยเฉพาะในวันคล้ายวันปราบดาภิเษกของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ในการศึกษาครั้งนี้ได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวฝั่งธนบุรี ในด้านวิชาการ การนำองค์ความรู้ศิลปะการแสดงการเชิดมังกร มาเผยแพร่ในรูปแบบสื่อการเรียนรู้ให้กับหน่วยงานในพื้นที่ผ่านสถานศึกษา และในด้านนโยบาย หน่วยงานภาครัฐด้านวัฒนธรรมชุมชน และการท่องเที่ยว สามารถนำแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) ไปพัฒนาสู่การเป็นนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ผ่านศิลปะการเชิดมังกรในงานเฉลิมฉลองวันคล้ายวันปราบดาภิเษกของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอนาคต

คำสำคัญ : ศิลปะการเชิดมังกร ฝั่งธนบุรี การจัดการความรู้ วันคล้ายวันปราบดาภิเษกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

Abstract

This study aims to examine the dragon dance during the accession anniversary of King Taksin the Great. It also applies knowledge management (KM) of the dragon dance to promote tourism that benefits the Thonburi community in Bangkok. This qualitative research draws on related documents, in-depth interviews, and focus groups. It also includes non-participant observation of live performances by key informants such as representatives of the Thonburi dragon dance troupe, performers, and musicians. Data on tourism promotion and KM activities are synthesized to draw insights.

The findings provide insight into the beliefs and spiritual significance associated with dragons among the Chinese-Thai community. They also explore the role of dragon dance on important occasions—especially the accession anniversary of King Taksin the Great—and contemporary developments in the practice. This study proposes guidelines to promote tourism in the Thonburi area through dragon dance performances during this celebration. These can serve as a foundation for developing creative tourism in the future.

Keywords: Dragon dance, Thonburi, Knowledge management, Accession Anniversary of King Taksin the Great

บทนำ

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและไทยได้เกิดขึ้นและพัฒนาความสัมพันธ์ขึ้นในระดับทางการทูตอย่างเป็นทางการในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น โดยได้มีชาวจีนหลายกลุ่มอพยพเข้ามาสยาม อาทิ ชาวจีนฮกเกี้ยน ชาวจีนกวางตุ้ง ชาวจีนแคะ ชาวจีนไหหลำและชาวจีนแต้จิ๋ว (อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช, 2561) ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีกลุ่มชาวจีนฮกเกี้ยนตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาปากคลองบางกอกใหญ่ ครั้นต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มีชาวจีนแต้จิ๋วจำนวนมากได้รับพระราชทานที่ดิน โดยเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนพื้นที่รอบกรุงธนบุรีตลอดริมแม่น้ำเจ้าพระยาและริมคลองบางกอกใหญ่ ชาวจีนกลุ่มนี้ถูกเรียกขานว่า “จีนหลวง” (Royal Chinese) นอกจากนี้ยังมีชาวจีนกลุ่มอื่น ๆ ที่อาศัยในย่านธนบุรีด้วยเช่นกัน ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 8 ได้เกิดการอพยพครั้งใหญ่ของชาวจีนอีกครั้งโดยมีสาเหตุจากภัยสงครามในประเทศจีน ส่งผลให้มีชาวจีนจำนวนมากเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสยาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ย่านธนบุรี (ธวัชชัย สาครินทร์, 2541) ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยได้นำวัฒนธรรม ธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมและความเชื่อเดิมมาเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตและยังถ่ายทอดความเชื่อจากรุ่นสู่รุ่น (แก้วเกลี้ยง ฤทธา, 2555) หนึ่งในวัฒนธรรมของชาวจีนที่แสดงออกถึงความบันเทิงและความสุนทรีย์ยะ คือ วัฒนธรรมในด้านศิลปะการแสดงและการละเล่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชิดมังกร ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาและเป็นวัฒนธรรมความบันเทิงของชาวจีนโพ้นทะเลในแผ่นดินไทย (ถาวร ลิกขโกศล, 2557)

ในยุคกรุงธนบุรี ตลอดจนรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระองค์ คือ การสร้างเมืองกรุงธนบุรี การสร้างขวัญและกำลังใจของประชาชนและรวบรวมผู้คนให้เข้ามาพำนักในธนบุรี ผลจากภาวะสงครามพระองค์ฯ จึงเร่งฟื้นฟูงานวัฒนธรรมและศาสนา โดยในช่วงต้นรัชกาลพระองค์ฯ โปรดให้มีการละเล่นและจัดการแสดงในงานพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ ตามแบบประเพณีสมัยอยุธยา อีกทั้งยังมีวัฒนธรรมการแสดงและการละเล่นของกลุ่มชาวจีนที่ปรากฏในครั้งนั้น อาทิ การแสดงงิ้ว การเชิดสิงโตและการเชิดมังกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงการเชิดมังกรที่สามารถถ่ายทอดความเชื่อในเรื่องของสัตว์มงคลและเชื่อมโยงเรื่องราวของสังคมและวัฒนธรรมยุคกรุงธนบุรี ในปัจจุบัน “ธนบุรี” ถือเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง มีจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยวด้วยฐานทรัพยากรทุนทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมจีนในด้านศิลปะการแสดงการเชิดมังกรที่ยังคงดำรงอยู่และมีการสืบทอดมาจวบจนปัจจุบัน ซึ่งในฝั่งธนบุรีมีคณะการแสดงเชิดมังกรที่โดดเด่น 7 คณะ ได้แก่ คณะมังกรทองเจ้าพ่อพระเพลิงตลาดพลู คณะมังกรทองลูกท้าวมหาพรหม คณะสิงโตมังกรทองลูกชัยมงคล คณะสิงโต-มังกรศิษย์หลวงพ่อแก้ว คณะสิงโตมังกรทองศิษย์หลวงปู่บุญมี คณะสิงโตและมังกรทองลูกเจ้าพระยา และคณะสิงโตมังกรทองเหลืองไทยแลนด์ ซึ่งได้เข้าร่วมการแสดงการเชิดมังกรในงานวันคล้ายวันปราบดาภิเษกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาของการศึกษาในส่วนของการแสดงการเชิดมังกร ในงานวันคล้ายวันปราบดาภิเษกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ณ วงเวียนใหญ่ ฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร งานในวันดังกล่าวได้ถูกจัดขึ้นเพื่อเป็นการรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่ทรงกอบกู้เอกราชให้แก่ชาติไทยจากการยึดครองของพม่าได้สำเร็จในระยะเวลาเพียง 7 เดือน พระองค์ฯ ได้ทรงรับเป็นพระมหากษัตริย์แห่งกรุงธนบุรีและสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานีมีนามว่า “กรุงธนบุรีศรีมหาสมุทร” เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2311 ดังนั้น ในวันที่ 28 ธันวาคมของทุกปี ประชาคมทุกภาคส่วนในฝั่งธนบุรี จึงพร้อมใจกันจัดกิจกรรมงานวันคล้ายวันปราบดาภิเษกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

เพื่อร่วมกันเทอดพระเกียรติและรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ปลุกฝังจิตสำนึกคนไทยทุกคนให้มีความภาคภูมิใจในชาติของตน ในประวัติศาสตร์ช่วงสมัยอยุธยาตอนปลายและสมัยธนบุรี ที่ทำให้เราเข้าใจถึงความเป็นมาของชาติไทย ในงานดังกล่าวจะมีการจัดเฉลิมฉลองและมีการเล่นมหรสพรูปแบบต่าง ๆ โดยการแสดงการเชิดม้งกรนั้นก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมภายในงานที่มีเอกลักษณ์ การถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจีน อันเป็นวัฒนธรรมที่โดดเด่นของฝั่งธนบุรีและยังแสดงถึงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของผู้คนกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนฝั่งธนบุรี การศึกษาค้นคว้าจึงมุ่งศึกษาถึงองค์ความรู้และบริบทที่เกี่ยวข้องในการแสดงการเชิดม้งกร ที่เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทยเชื้อสายจีนในฝั่งธนบุรี ที่สะท้อนถึงความเชื่อ ความศรัทธาและประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge management: KM) เป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน พร้อมทั้งการถ่ายทอดภูมิปัญญา องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมจีนผ่านศิลปะการแสดงการเชิดม้งกร ผลจากการศึกษาดังกล่าวสามารถนำไปสู่การสร้างแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ฝั่งธนบุรีเชิงสร้างสรรค์ผ่านศิลปะการแสดงการเชิดม้งกร ซึ่งจะส่งผลดีต่อชุมชนในพื้นที่ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ไปพร้อมกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น สอดคล้องกับหลักการของ UNESCO ที่ได้กำหนดนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ ความผูกพันและประสบการณ์ที่เกิดจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และเป็นผู้รังสรรค์วัฒนธรรมที่มีชีวิตนั้น (UNESCO, 2006)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อจัดการความรู้ (KM) ในศิลปะการแสดงการเชิดม้งกรในงานวันคล้ายวันปราบดาภิเษกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชนฝั่งธนบุรี

ทบทวนวรรณกรรม

1. ประวัติศาสตร์ธนบุรี

ภายหลังที่กรุงศรีอยุธยาได้เสียให้กับพม่า ในปี พ.ศ. 2310 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชสามารถกอบกู้เอกราชได้เป็นผลสำเร็จ แต่เนื่องจากกรุงศรีอยุธยามีความเสียหายอย่างมาก พระองค์ฯ จึงจำเป็นต้องหาเมืองใหม่ที่มีความเหมาะสมในการสถาปนาเป็นราชธานี ซึ่งเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา มีนามว่า “กรุงธนบุรีศรีมหาสมุทร” ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมืองดังกล่าวมีฐานะเป็น “ด่านขนอน” หรือขนอนบางกอก เป็นเมืองหน้าด่านทำหน้าที่ป้องกันข้าศึกและตรวจตราเก็บภาษีเรือและสินค้าตามลำน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง เมืองธนบุรีจึงมีชาวต่างชาติที่เดินทางมาติดต่อค้าขายและอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก (ธวัชชัย สาครินทร์, 2541) ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง “ธนบุรี” จึงมีสถานะเป็นอำเภอชั้นใน เรียกว่า อำเภอราชคฤห์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2459 ได้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอบางยี่เรือ และในปี พ.ศ. 2482 สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ธนบุรีได้รวมกับจังหวัดพระนครจึงมีฐานะเป็น “นครหลวงกรุงเทพธนบุรี” ได้มีการเปลี่ยนชื่ออำเภอบางยี่เรือเป็นอำเภอธนบุรีและเปลี่ยนเป็นเขตธนบุรีในปัจจุบัน (สำนักงานเขตธนบุรี, 2560)

2. การอพยพและการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในฝั่งธนบุรี

ชาวจีนเข้ามาในแผ่นดินสยามเพื่อทำการค้าและพักอาศัยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยซึ่งตรงกับราชวงศ์หมิงในประเทศจีน ในเวลาต่อมาได้มีการอพยพเข้ามาของชาวจีนในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อันเนื่องมาจากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศจีน ณ ขณะนั้น (อดุลย์ รัตนมันเกษม, 2558) การตั้งถิ่นฐานชาวจีนนิยมตั้งถิ่นฐานตามแถบลุ่มแม่น้ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชขึ้นทรงมีเชื้อสายจีนที่มาจากทางสายบิดา ซึ่งเป็นชาวจีนแต้จิ๋วและเมื่อทรงสถาปนากรุงธนบุรีศรีมหาสมุทรขึ้นเป็นราชธานี ชาวจีนแต้จิ๋วจึงได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานรอบกรุงธนบุรี โดยตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาและริมคลองบางกอกใหญ่ ชาวจีนกลุ่มนี้ถูกเรียกว่า “จีนหลวง” (Royal Chinese) (ธวัชชัย สาครินทร์, 2541)

ชาวจีนที่ตั้งถิ่นฐานในฝั่งธนบุรีมีหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีลักษณะร่วมกันทางวัฒนธรรมและภาษาที่แสดงความถึงเป็นจีน ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ แต้จิ๋ว (潮州) และ (客家) ไหหลำ (海南) ฮกเกี้ยน (福建) และกวางตุ้ง (廣東) โดยการบันทึกสถิติของราชการในส่วนของจำนวนประชากรจีนที่อาศัยในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2453 จำนวนรวมทั้งสิ้น 162,568 คน (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 น.30/9 ยอดสำมะโนครัวมณฑลกรุงเทพฯ ศก.128) ชาวจีนที่จะอยู่อาศัยเป็นการถาวรและบางส่วนได้คู่ครองที่เป็นคนไทย ส่งผลให้เกิดการผสมกลมกลืนกับคนในท้องถิ่น เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ความเชื่อและประเพณี จึงอาจกล่าวได้ว่าลักษณะวัฒนธรรมของชาวจีนในประเทศไทย คือ การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม โดย G. William Skinner (2529) นักวิชาการด้านวัฒนธรรมได้ให้ข้อสังเกตว่า “สังคมไทยเป็นสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการผสมผสานกลืนกลายในแง่วัฒนธรรม ศาสนาและลักษณะรูปรพรรณ สัตว์ ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลในเรื่องของชนกลุ่มน้อยก็เอื้ออำนวยและกดดันให้ชาวจีนเต็มใจ และจำเป็นที่จะต้องผสมผสานเข้าสู่สังคมและวัฒนธรรมไทย” ส่งผลให้ความหมายและรูปแบบของพิธีกรรม ความเชื่อและระบบความคิดของคนจีนที่อยู่ในประเทศไทยจะถูกเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวจีนแบบดั้งเดิม โดยถูกกลืนกลายทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องให้เป็นคนไทยผ่านการยึดปฏิบัติจากวัฒนธรรมไทย (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2550)

3. ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมและศิลปะการแสดงเกี่ยวกับการเชิดมังกร

ชาวจีนมีความเชื่อและความศรัทธาในธรรมชาติและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ โดยเชื่อว่ามีเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำอยู่ในธรรมชาติรอบตัวและสัมพันธ์กับมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นตัวแทนของธรรมชาติที่สามารถชี้แนะ กำหนดและควบคุมความเป็นไปของโลกมนุษย์และมีอำนาจเหนือมนุษย์ ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยได้นำวัฒนธรรมแบบแผนในการดำเนินชีวิตของตนมาและถ่ายทอดความเชื่อนี้จากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ ชาวจีนยังมีประเพณีและพิธีกรรมมากมายจนมีคำกล่าวที่ว่า “หนึ่งปีมีแปดเทศกาล หนึ่งชีวิตมีห้าพิธีกรรม” (เรือนแก้ว ภัทรานุประวัติ, 2554) ซึ่งศิลปะการแสดงและการละเล่นของชาวจีน สะท้อนถึงความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานและถือเป็นวัฒนธรรมความบันเทิงของชาวจีน

ศิลปะการแสดงการเชิดมังกรเป็นศิลปะการแสดงและการละเล่นที่ยังคงปรากฏอยู่ในพื้นที่ย่านฝั่งธนบุรี การเข้ามาของศิลปะการแสดงนี้ สันนิษฐานได้จากการศึกษาภาพจิตรกรรมฝาผนัง ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นช่วงรัชกาลที่ 3 ศิลปวัฒนธรรมจีนกลายเป็นศิลปะแบบพระราชนิยมที่ทรงโปรด (มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์, 2550) เป็นรูปแบบที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่องยาวนานและเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของวัฒนธรรมจีนที่มักจะพบเห็นในการฉลองเทศกาลต่าง ๆ การเชิดมังกรจะใช้ทีมเต้นและเชิดต่อกันไปตามรูปร่างความยาวของมังกร ซึ่งจะมีการเคลื่อนไหวเลียนแบบการเคลื่อนไหวของแม่น้ำที่คดเคี้ยวไปมา มังกรจีนจึงเป็นสัญลักษณ์ที่เชื่อว่าจะนำความโชคดีมาให้ การเชิดมังกรที่ใช้ระยะเวลานานมากขึ้นเท่าไรก็จะนำความโชคดีมา

ให้มากยิ่งขึ้น ชาวจีนเชื่อว่ามังกรเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ ความสง่างาม ความอุดมสมบูรณ์ สติปัญญาและสิริมงคล ลักษณะดังกล่าวจึงถูกนำไปกลายเป็นสัญลักษณ์ของพระราชอำนาจขององค์จักรพรรดิ ในช่วงของราชวงศ์ฮั่น รูปแบบการเชิดมังกรได้ถูกกล่าวถึง เช่น มังกรอิงหลง (Yinglong) เทพแห่งฝนและเส้นหลง (Shenlong) ผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดให้มีลม มีฝน การเชิดมังกร ได้ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบที่เกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์ฮั่น (206 ปีก่อน ค.ศ.- ค.ศ. 220) มีการผสมผสานระหว่างศิลปะการแสดง ศิลปะการต่อสู้ กายกรรม และความเชื่อ (ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ, 2558)

สำหรับศิลปะการเชิดมังกรผั่งธนบุรี เป็นศิลปะการแสดงที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น แฝงความแข็งแรงผสมความอ่อนพลิ้วและความยืดหยุ่นของร่างกาย เป็นการเลียนแบบอากัปกริยาผสมกับการเล่นกายกรรมจีน ลักษณะการเคลื่อนไหวจึงมีลีลาอ่อนไหวกระฉับกระเฉงและโลดโผน คุณสมบัติของผู้เชิดทางกายภาพต้องมีร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์รูปร่างสัดส่วนไม่อ้วนและไม่สูงจนเกินไป ที่สำคัญต้องมีความอดทนและมีสมาธิที่ดี ลักษณะเฉพาะในการแสดงเชิดมังกรผั่งธนบุรี จะมีรูปแบบการแสดงมังกรติดไฟ LED พันเสา มังกรแสดงพื้น มังกรต่อตัว มังกรอวยพรและมังกรลีลาแบบกายกรรม ที่เน้นถึงการแสดงที่มีความทรงพลังและเสมือนจริง การแสดงการเชิดมังกรจะเกิดขึ้นในเทศกาลและประเพณีที่สำคัญตามปฏิทินจันทรคติแบบจีนหรือจัดการแสดงขึ้นเพื่อเคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นเหล่าเทพหรือบุคคลสำคัญในพื้นที่ ซึ่งรวมถึงสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่ชาวผั่งธนบุรีเคารพสักการะและรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณในพระราชกรณียกิจการกอบกู้เอกราช ซึ่งปัจจุบันในผั่งธนบุรีมีคณะกรรมการแสดงเชิดมังกรที่โดดเด่น 7 คณะที่เข้าร่วมการแสดงในงานวันคล้ายวันปราบดาภิเษกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชของทุกปี ได้แก่

- คณะมังกรทองเจ้าพ่อพระเพลิง ตลาดพลู จุดเด่น คือ เป็นต้นกำเนิดการแสดงการเชิดมังกรทองในย่านตลาดพลู ที่เน้นความสมจริง ความสวยงามและมังกรเสมือนมีชีวิต
- คณะมังกรทองลูกท้าวมหาพรหม จุดเด่น คือ มังกรแสดงพื้น มังกรกายกรรมและมังกรอวยพร
- คณะสิงโตมังกรทองลูกชัยมงคล จุดเด่น คือ การแสดงเชิดมังกรทองความยาว 109 เมตร การแสดงมังกรติดไฟ LED พันเสา มังกรทองลอยฟ้า และมังกรทองพันไฟ-พันน้ำ
- คณะสิงโต-มังกรศิษย์หลวงพ่อแก้ว จุดเด่น คือ มังกรแสดงพื้น มังกรพันเสาและมังกรอวยพร
- คณะสิงโตมังกรทองศิษย์หลวงปู่บุญมี จุดเด่น คือ มังกรแสดงพื้น มังกรพันเสาและมังกรอวยพร
- คณะสิงโตและมังกรทองลูกเจ้าพระยา จุดเด่น คือ มังกรต่อตัวรวดเร็วและมังกรกายกรรมเล่นท่ายาก
- คณะสิงโต มังกรหลงเขียนไทยแลนด์ จุดเด่น คือ การแสดงมังกร 9 เขียน หรือมังกรลีลา มังกรกายกรรม การเล่นแบบกลางแจ้งหรือเล่นท่ามกลางแสงไฟ Black Light

4. แนวคิดและหลักการการจัดการความรู้ (Knowledge management : KM)

การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการของการรวบรวมองค์ความรู้ผ่านบุคคลหรือเอกสารให้เป็นระบบเพื่อการเข้าถึงองค์ความรู้และการพัฒนา ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาคน พัฒนางานและพัฒนาสังคมสู่สังคมความรู้ โดยที่มาของความรู้มาจากความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ที่ยังไม่ถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรและความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) เป็นความรู้ที่รวบรวม ถ่ายทอดผ่านวิธีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในกระบวนการจัดการความรู้จะมีผู้ที่ทำหน้าที่ “คุณเอื้อ (ระบบ)” ที่ต้องการหา “คุณอำนวย (Knowledge facilitator: KF)” และร่วมกับ “คุณอำนวย” จัดให้มีการกำหนด “เป้าหมาย” ในระดับย่อย ๆ เพื่อเชื่อมโยงให้เข้ากับวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการจัดการความรู้และเพื่อแสดงให้เห็น “คุณกิจ

(Knowledge practitioner: KP)” ที่ต้องดำเนินการจัดสรรทรัพยากรสำหรับใช้ในกิจกรรมจัดการความรู้ พร้อมคอยเชื่อมโยงการจัดการความรู้เข้ากับกิจกรรมอื่น ๆ พร้อมทั้งติดตามความเคลื่อนไหวของการดำเนินการ การให้คำแนะนำและการชื่นชมในความสำเร็จ อาจจัดให้มีการยกย่องในผลสำเร็จและให้รางวัลที่อาจไม่เน้นสิ่งของแต่เน้นการสร้างภาคภูมิใจในความสำเร็จ “คุณประสาน (Network manager)” เป็นผู้ที่คอยประสานเชื่อมโยงเครือข่ายการจัดการความรู้ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวงที่กว้างขึ้นจนเกิดพลังและความร่วมมือในเครือข่ายการเรียนรู้และสามารถยกระดับความรู้ได้ (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), 2565) ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีการกำหนดหลักการที่สามารถสรุปได้ ดังนี้

หลักการโมเดลปลา (Thai-UNAids : TUNA Model) เป็นกรอบแนวคิดในการจัดการความรู้ โดยเปรียบเทียบการจัดการความรู้เปรียบเสมือนปลา ซึ่งประกอบด้วยส่วนหัวปลา ตัวปลาและหางปลา จะมีหน้าที่ที่ต่างกัน ดังนี้ ส่วนหัวปลา (Knowledge vision: KV) มองว่า "ทำ KM เพื่ออะไร" ส่วนตัวปลา (Knowledge sharing: KS) เน้นความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ส่วนหางปลา (Knowledge assets: KA) เน้นการสร้างคลังความรู้ เชื่อมโยงเครือข่ายและการประยุกต์ใช้ข้อมูลสารสนเทศ เพื่อสร้างชุมชนนักปฏิบัติ (Community of practice: CoP) (สมชาย นำประเสริฐชัย, 2558)

หลักการจัดการความรู้ของ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร แล้วนำมาพัฒนาให้เป็นระบบเพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในการแข่งขันสูงสุด ซึ่งได้ออกแบบวิธีการในกระบวนการ KM เป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1: การบ่งชี้ความรู้ ขั้นที่ 2: การสร้างและแสวงหาความรู้ ขั้นที่ 3: การจัดความรู้ให้เป็นระบบ ขั้นที่ 4: การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ขั้นที่ 5: การเข้าถึงความรู้ ขั้นที่ 6: การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ และขั้นที่ 7: การเรียนรู้ กระบวนการจัดการความรู้ KM ดังกล่าว เป็นขั้นตอนที่จะสกัดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลที่เป็นเจ้าขององค์ความรู้นั้น ๆ เพื่อเผยแพร่เห็นถึงองค์ความรู้ที่ยังไม่ได้ถูกนำออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ผ่านการสรุปผลเป็นประเด็นต่าง ๆ แล้วนำมาถอดบทเรียนเพื่อสร้างเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดี โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านองค์ความรู้ในมิติทางวัฒนธรรมของชุมชน (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), 2565)

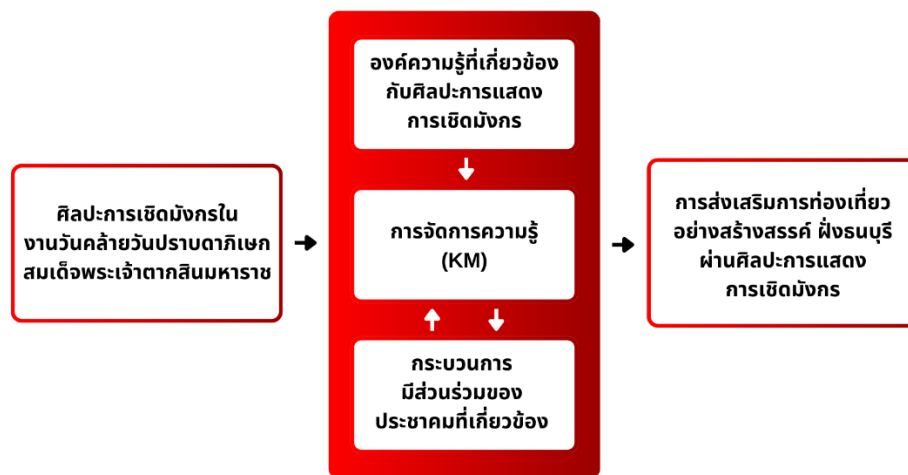
5. แนวคิดและหลักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การเดินทางที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์จริงแท้ที่เกิดจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะพิเศษของพื้นที่นั้น นำมาซึ่งความเชื่อมโยงกับผู้คนซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่และเป็นผู้รังสรรค์วัฒนธรรมที่มีชีวิต (UNESCO., 2006) ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ สถานที่สร้างสรรค์ งานกิจกรรมสร้างสรรค์และกระบวนการท่องเที่ยวที่สร้างสรรค์ มาเชื่อมโยงกันเพื่อสร้างประสบการณ์สร้างสรรค์ให้มีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชนและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Richards. & Willson., 2006; Ateljevie & Doorne, 2004) “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” (Creative tourism) นับเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural tourism) ที่มีจุดเน้นการท่องเที่ยวสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นวัฒนธรรมแบบรูปธรรม (Tangible cultural resources) และความเป็นวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม (Intangible cultural resources) (Richards, G. 2010) และเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่ให้ความสำคัญกับความผูกพัน (Engaged) ของนักท่องเที่ยว (Guest) กับผู้คนและพื้นที่ท่องเที่ยว (Host) ที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมและเปิดโอกาสให้กับนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่จะสร้างความประทับใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ของการท่องเที่ยว (Understanding specific

cultural of the place) (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, 2556) โดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน (Culture-based tourism) ที่เป็นวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันที่มีความใกล้ชิดกับโลกแห่งประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว (Creative experience) (ภูริวัจน์ เดชอุ่ม, 2556) อาทิ วิธีการอยู่อาศัย อาชีพ วัฒนธรรมอาหาร ศิลปหัตถกรรมและศิลปะการแสดงพื้นถิ่น ที่สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนและผู้คนเจ้าของพื้นที่ โดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวมีปฏิสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ผ่านการพูดคุย สนทนา ผ่านกิจกรรม ทดลองปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจอันดีระหว่างชุมชนเจ้าของพื้นที่และนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน (กนกพร ศิริโรจน์, 2557)

จึงสรุปได้ว่า แนวคิดและหลักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวที่มีแนวคิดและหลักการภายใต้พื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรม (Cultural assets) ที่มีอยู่และเกี่ยวพันอยู่กับพื้นที่และเชื่อมโยงกับชุมชน และการสร้างการท่องเที่ยวให้มีรูปแบบใหม่ ที่มุ่งเน้นด้านการท่องเที่ยวที่ต้องสร้างปฏิสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ด้วยเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน ผ่านการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

จากการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นต่าง ๆ คณะผู้วิจัยจึงได้ประเด็นที่สำคัญในการศึกษา ศิลปะการแสดงการเชิดม้งกร โดยใช้กระบวนการ KM เป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาคมที่เกี่ยวข้องซึ่งจะนำไปสู่การดึงองค์ความรู้ด้านศิลปะการแสดงม้งกรของผังธนบุรี เพื่อไปสู่ผลลัพธ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ โดยสามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ได้ดังนี้



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: เtexสิทธิ รัตมีวงศ์พร, วรวรรณ ปิ่นรัตนกร (2567)

วิธีดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผ่านการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการสำรวจภาคสนามวิจัย โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากกระบวนการ KM และสร้างการมีส่วนร่วมที่สามารถนำมาเป็นจุดดึงดูดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวผังธนบุรี

งานวิจัยนี้มีขอบเขตการดำเนินการในพื้นที่กรุงเทพมหานครฝั่งธนบุรี (เขตธนบุรี, เขตคลองสาน) เนื่องจากเป็นพื้นที่วัฒนธรรมของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนและเป็นพื้นที่การจัดงานวันคล้ายวันปราบดาภิเษกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในช่วงระหว่างวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ.2566 ถึง 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2567 และคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้เทคนิคการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยพิจารณาจากความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเชิดมังกรในฝั่งธนบุรี ซึ่งประกอบด้วย ปราชญ์ท้องถิ่นเกี่ยวกับสิงโต-มังกร ฝั่งธนบุรี จำนวน 1 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงมังกร 9 ไม้ จำนวน 1 ท่าน ประธานชุมชน (คลองสาน-ธนบุรี) จำนวน 2 ท่าน ประธานสภาวัฒนธรรมเขตธนบุรี จำนวน 1 ท่าน ประธานสภาวัฒนธรรมเขตคลองสาน จำนวน 1 ท่าน ผู้แทนจากคณะมังกรฝั่งธนบุรี จำนวน 2 ท่าน นักดนตรีจำนวน 5 ท่าน ผู้เชิดมังกร จำนวน 10 ท่าน ทั้งนี้ การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าวเป็นการมุ่งเน้นที่จะรวบรวมข้อมูลเชิงลึกและครอบคลุมมุมมองที่หลากหลายเกี่ยวกับการเชิดมังกรในพื้นที่ศึกษา โดยจะทำการศึกษารูปแบบการแสดงการเชิดมังกรในงานวันคล้ายวันปราบดาภิเษกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชตามแนวทางการจัดการความรู้ตามหลักการ ก.พ.ร. 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ขั้นการบ่งชี้ความรู้ 2) ขั้นการสร้างและแสวงหาความรู้ 3) ขั้นการจัดความรู้ให้เป็นระบบ 4) ขั้นการประมวลและกลั่นกรองความรู้ 5) ขั้นการเข้าถึงความรู้ 6) ขั้นการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ และ 7) ขั้นการเรียนรู้ จากนั้นจึงดำเนินการถอดบทเรียนจากกิจกรรม KM เพื่อเป็นแนวปฏิบัติที่ดี (Good practices) ในการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์

ในการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบกลุ่ม การสังเกตการณ์และกิจกรรม KM เพื่อให้ได้มาซึ่งประเด็นสำคัญ อาทิ ความสำคัญ ความเชื่อ องค์ความรู้ในศิลปะการแสดงการเชิดมังกรและศักยภาพที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ผ่านการวิเคราะห์บรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive analysis)

ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับมังกรของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ ยังมีความเชื่อและการนับถือมังกรเป็นดังเทพที่มีพลังอำนาจและความเป็นสิริมงคล มังกรเป็นสัตว์มงคลที่สำคัญและเป็นสัญลักษณ์ของพลังอำนาจ ความยิ่งใหญ่ ความโชคดี ความเจริญรุ่งเรืองและเชื่อว่ามังกรนั้นมีความสามารถในการควบคุมธาตุทั้ง 5 ได้แก่ ดิน น้ำ ไฟ ลมและฟ้า ที่เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและเป็นที่มาของความหมายที่สำคัญของมังกรที่แสดงถึง พลังอำนาจ ความยิ่งใหญ่ ความโชคดีและการปกป้องคุ้มครอง นอกจากนี้ความเชื่อเรื่องมังกรของชาวไทยเชื้อสายจีนนั้นยังปรากฏอยู่ในร่องรอยทางวัฒนธรรมจีนหลากหลายรูปแบบ อาทิ สถาปัตยกรรม เครื่องประดับ งานศิลปะ เทศกาลและศิลปะการแสดง เป็นต้น

ศิลปะการเชิดมังกร จึงเป็นประเพณีที่สำคัญสำหรับชาวไทยเชื้อสายจีน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลต่าง ๆ การเชิดมังกรไม่ได้เป็นเพียงแค่การแสดง แต่ยังมีความหมายและความเชื่อที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน การเชิดมังกร มีองค์ประกอบที่ทำให้การเชิดมังกรมีความสวยงาม ประกอบไปด้วย

1. หุ่นมังกร มังกรที่ใช้ในการเชิดมังกรจะทำจากไม้ไผ่ที่โค้งงอได้ง่าย เพื่อให้ได้รูปทรงของมังกรที่สวยงามและเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระ มังกรประกอบด้วยส่วนหัว ส่วนตัวและส่วนหาง แต่ละส่วนจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป เช่น ตา จมูก เขาสีงห์และเกล็ด ซึ่งช่วยสร้างความสมจริงให้กับมังกร นอกจากนี้ขนาดของมังกรจะมีความแตกต่างกันไปตามจำนวนผู้เชิดและสถานที่จัดแสดง



ภาพที่ 2 หุ่นมังกรที่ใช้ในการเชิดมังกร
ที่มา: เtexสิทธิ์ รัชมิงค์พร, วรวรรณ ปิ่นรัตนกร (2566)

2. ผู้เชิดมังกร จำนวนผู้เชิดมังกรจะขึ้นอยู่กับความยาวของหุ่นมังกร ในฝั่งธนบุรีนั้นจะนิยมการแสดงเชิดมังกร 9 ไม่น้อย โดยจะมีผู้เชิดจำนวน 9 คน ผู้เชิดมังกรต้องมีความแข็งแรงและคล่องตัว สามารถประสานงานกับผู้อื่นได้ดีและมีความเข้าใจในจังหวะของดนตรี ต้องอาศัยความสามัคคี การร่วมมือจากทุกคน ผู้เชิดทุกคนต้องเคลื่อนไหวไปในทิศทางเดียวกันและรักษาจังหวะให้สอดคล้องกัน



ภาพที่ 3 จำนวนผู้เชิดมังกร
ที่มา: เtexสิทธิ์ รัชมิงค์พร, วรวรรณ ปิ่นรัตนกร (2566)

3. ดนตรี ดนตรีมีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศและกำหนดจังหวะในการเชิดมังกรเป็นอย่างมาก เครื่องดนตรีที่ใช้ในการเชิดมังกรมักจะเป็นเครื่องดนตรีพื้นเมือง เช่น กลอง ฉาบ

4. ลีลาท่าทางและลวดลาย ท่าทางและลวดลายของมังกรมีความหลากหลายมาก อาจเป็นการเคลื่อนไหวที่สง่างามหรือการเคลื่อนไหวที่รวดเร็ว ขึ้นอยู่กับเอกลักษณ์การออกแบบของแต่ละคณะมังกร หรือขึ้นอยู่กับพื้นที่การแสดงด้วย



ภาพที่ 4 กระบวนท่าของผู้เชิดมังกร

ที่มา: เตชสิทธิ์ รัตมิ่งศ์พร, วรวรรณ ปิ่นรัตนกร (2566)

5. การบริหารจัดการและด้านสถานที่ สถานที่ในการเชิดมังกรในงานวันคล้ายวันปราบดาภิเษก สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มักจัดขึ้นในสถานที่กว้างขวาง เช่น ถนน สนามหรือลานกว้าง เพื่อให้ผู้ชมสามารถชมการแสดงได้ชัดเจน บรรยากาศของการเชิดมังกรมักจะเน้นไปที่ความคึกคักและสนุกสนานเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล



ภาพที่ 5 สถานที่จัดแสดงการเชิดมังกร

ที่มา: เตชสิทธิ์ รัตมิ่งศ์พร, วรวรรณ ปิ่นรัตนกร (2566)

ศิลปะการเชิดมังกรของชาวไทยเชื้อสายจีน เป็นวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนานและถูกนำมาเชื่อมโยงกับเทศกาลที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันคล้ายวันปราบดาภิเษกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่จัดขึ้นในวันที่ 28 ธันวาคมของทุกปี ณ วงเวียนใหญ่ ฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร



ภาพที่ 6 การประชาสัมพันธ์งานเทศกาลพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ครั้งที่ 45
ที่มา: สำนักงานเขตธนบุรี (2566)

งานเทศกาลพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้รับความร่วมมือจากกรุงเทพมหานครร่วมกับสำนักงานเขตทั้ง 15 เขตในฝั่งธนบุรี โดยจัดที่บริเวณลานพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และบริเวณถนนลาดหญ้า ภายในงานมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

- 1) พิธีบวงสรวงสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช วันที่ 27 – 28 ธันวาคม ของทุกปี
- 2) การจัดนิทรรศการ แสดงพระราชประวัติวีรกรรมในการกอบกู้เอกราช
- 3) ร้านค้าอุปโภค-บริโภค ต่าง ๆ บริเวณถนนลาดหญ้าไปจนถึงแยกคลองสาน

4) ขบวนแห่เทศกาลพระเกียรติฯ เป็นลักษณะคล้ายขบวนพาเหรด เช่น การเชิดสิงโต กระตั้วแทงเสือ นาฏศิลป์ไทย วงโยธวาทิตและขบวนแห่สิงโต-มังกร มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่ใต้สะพานตลาดพลู เดินทางมายังบริเวณลานอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช วงเวียนใหญ่ โดยในปี พ.ศ. 2566 นี้จะมีการเชิดมังกรจากทุกคณะในฝั่งธนบุรี โดยจัดถวายการแสดงการเชิดมังกรด้านหน้าพระบรมราชานุสาวรีย์และจัดแสดงการเชิดมังกรประชันกันในแต่ละคณะ ตลอดทั้ง 2 คืนที่จัดงาน



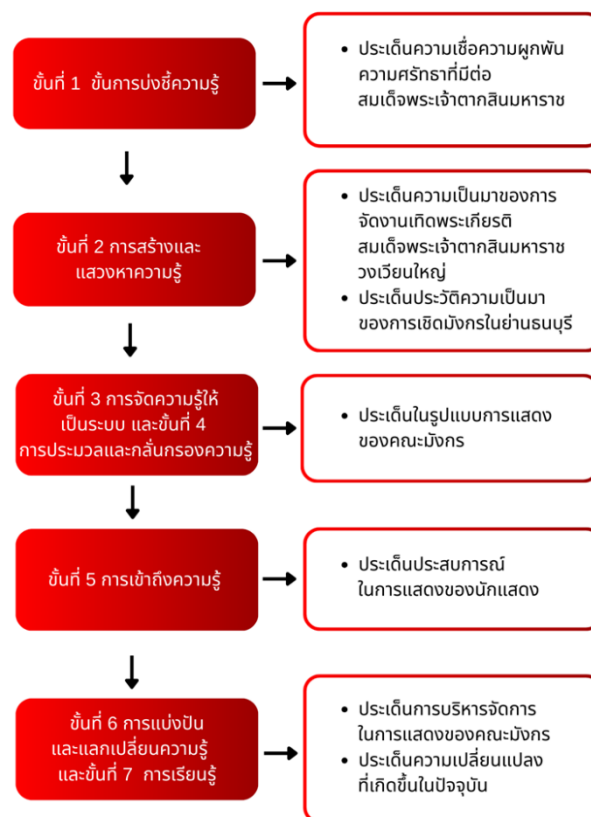
ภาพที่ 7 ขบวนแห่เทศกาลพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ที่มา: เตชสิทธิ์ รัชมิวงศ์พร, วรพรรณ ปิ่นรัตนกร (2566)

กระบวนการ KM ในศิลปะการเชิดมังกรในงานวันคล้ายวันปราบดาภิเษกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชนฝั่งธนบุรี

จากการดำเนินกิจกรรม KM ทั้งสิ้นจำนวน 3 ครั้ง ได้เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องและมีการแบ่งผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปะการเชิดมังกร เพื่อถอดบทเรียนจากกระบวนการ KM ได้แก่

อ.เตชสิทธิ์ รัตมีวงศ์พร	ทำหน้าที่	คุณเอื้อ	ผู้ทำหน้าที่จัดระบบและจัดการความรู้ KM
อ.วรวรรณ ปิ่นรัตนกร	ทำหน้าที่	คุณอำนวย	ผู้ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกการทำ KM
ปราชญ์ท้องถิ่นเกี่ยวกับสิงโต-มังกร ฝั่งธนบุรี			ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงมังกร 9 ไม่
ประธานชุมชน (คลองสาน-ธนบุรี)			ผู้แทนจากคณะมังกรฝั่งธนบุรี นักดนตรี ผู้เชิดมังกร
	ทำหน้าที่	คุณกิจ	เจ้าของความรู้ฝังลึกในประเด็นนั้น ๆ
ทีมผู้ช่วยนักวิจัย	ทำหน้าที่	คุณลิขิต	ผู้จัดบันทึกสิ่งต่าง ๆ ในกิจกรรม KM
ประธานสภาวัฒนธรรมเขตธนบุรี และ ประธานสภาวัฒนธรรมเขตคลองสาน			
	ทำหน้าที่	คุณประสาน	ผู้ทำหน้าที่เชื่อมโยงความรู้
อ.วรวรรณ ปิ่นรัตนกร	ทำหน้าที่	คุณวิศาสตร์	ผู้ออกแบบระบบเทคโนโลยีสารสนเทศให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนรู้

ในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วยขั้นตอน KM 7 ขั้นตอน ดังแสดงในภาพที่ 1 และมีรายละเอียดแต่ละขั้นตอน ดังนี้



ภาพที่ 8 แผนภาพสรุป 7 ขั้นตอน (Knowledge management: KM)

ที่มา: เตชสิทธิ์ รัตมีวงศ์พร, วรวรรณ ปิ่นรัตนกร (2567)

ขั้นที่ 1 ขั้นการบ่งชี้ความรู้

ประเด็นความเชื่อความผูกพันความศรัทธาที่มีต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเป็นวีรกษัตริย์ผู้มีพระมหากรุณาธิคุณต่อแผ่นดินไทย พระองค์ทรงสร้างพระวีรกรรมในการกู้ชาติบ้านเมืองเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ให้กับพม่า ประชาชนชาวไทยและคนไทยเชื้อสายจีนในฝั่งธนบุรี ต่างยังคงน้อมรำลึกถึงสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในฐานะบุรพกษัตริย์ที่ทรงมีคุณูปการต่อประชากรและชาติบ้านเมืองอย่างใหญ่หลวง ชาวฝั่งธนบุรียกย่อง เทิดทูนในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และนับเป็นบุคคลสำคัญในพื้นที่ฝั่งธนบุรี

ขั้นที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้

ประเด็นความเป็นมาของการจัดงานเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช วงเวียนใหญ่

ด้วยความศรัทธาส่งผลให้ชาวฝั่งธนบุรี จึงร่วมกันจัดงานเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มาต่อเนื่องอย่างยาวนาน โดยการจัดงานประจำปีเพื่อเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่วงเวียนใหญ่ บริเวณลานพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและบริเวณถนนลาดหญ้า ซึ่งจะมีศิลปะการแสดงหลายประเภท และมีการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น การจัดนิทรรศการแสดงพระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสิน พิธีบวงสรวง การเปิดจำหน่ายสินค้าอุปโภค – บริโภค โดยมีกิจกรรมหลัก คือ การสักการะบูชาสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและชมศิลปะการแสดงไทย-จีน เช่น การเชิดมังกร การเชิดสิงโต กระตั้วแทงเสือ เป็นต้น ในปัจจุบันมีผู้คนจำนวนมากเข้าร่วมงานเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชนี้ จึงส่งผลให้มีผู้เข้ามาให้ความร่วมมือในการจัดงานมากขึ้น

ประเด็นประวัติความเป็นมาของการเชิดมังกรในย่านธนบุรี

ในปี พ.ศ. 2518 คณะกรรมการศาลเจ้าพระเพลิงตลาดพลูมีการเชิญคณะมังกรทองจากจังหวัดนครสวรรค์มาทำการแสดงที่ศาลเจ้า ต่อมาในภายหลังคณะจากนครสวรรค์ไม่สามารถมาแสดงได้จึงเกิดเป็นแรงบันดาลใจให้คณะกรรมการศาลเจ้ามีแนวคิดจัดตั้งคณะมังกรของศาลเจ้าพระเพลิงตลาดพลูและมีความประสงค์สร้างความร่วมมือกับชุมชนตลาดพลูด้วย จึงเชิญอาจารย์ตงหั่ง แซ่ตั้ง ผู้ทรงคุณวุฒิทางการเชิดมังกรซึ่งมีชื่อเสียงอยู่ในย่านเยาวราชสมัยนั้นมาช่วยถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปะการเชิดมังกร เกิดเป็นความร่วมมือของศาลเจ้าและชุมชนใกล้เคียง เช่น ชุมชนตลาดพลู ชุมชนภาษีเจริญ ชุมชนคลองสาน ที่มาเข้าร่วมฝึกซ้อมเพื่อทำงานและเป็นนักแสดงในคณะมังกรของศาลเจ้าพ่อพระเพลิง หลังจากนั้นเมื่อทางศาลเจ้ามีสมาชิกคณะมังกรมากขึ้นและได้ทำการฝึกซ้อมจนเชี่ยวชาญประมาณหนึ่งแล้วจึงเกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาลีลาท่าทางในการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงตลาดพลู การจัดตั้งคณะมังกรทองลูกเจ้าพ่อพระเพลิงตลาดพลูนั้นมีจุดประสงค์เพื่อนำไปใช้ในงานประจำปีแห่งศาลเจ้าพ่อพระเพลิงตลาดพลู ซึ่งเป็นการบริหารงานของสมาคมเพื่อการพัฒนาศาลเจ้าพ่อพระเพลิงตลาดพลู ภายหลังเมื่อได้รับความนิยมนั้นแพร่หลายจึงได้มีการติดต่อประสานให้ไปจัดแสดงในงานสำคัญต่าง ๆ

ขั้นที่ 3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ และขั้นที่ 4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้

ประเด็นในรูปแบบการแสดงของคณะมังกร

คณะมังกรทองของศาลเจ้าพ่อพระเพลิงตลาดพลู เป็นจุดเริ่มต้นของการแสดงการเชิดมังกรในฝั่งธนบุรี ได้สร้างท่วงท่าและลีลาการเชิดที่เป็นเอกลักษณ์ นำไปสู่การสร้างแนวทางให้กับคณะมังกรอื่น ๆ รูปแบบการแสดงของคณะมังกรมีหลากหลาย อาทิ มังกรแสดงพื้น มังกรกายกรรม มังกรอวยพร มังกรทองลอยฟ้า มังกรพันเสา มังกรลีลา และมังกรทองพันไฟ-พันน้ำ ทุกรูปแบบการแสดงมีสาระสำคัญที่ทักษะ ประสบการณ์ของ

นักแสดง การจัดวางของผู้ออกแบบของคณะมังกรและในองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง อาทิ การประดิษฐ์สร้างสรรค์มังกรที่จะใช้ในการเชิด การซ่อมแซม การทำสี การใส่ด้ามจับ รวมไปถึงการใช้อุปกรณ์ไฟฟ้าเข้าไปร่วมในการแสดงโดยการใส่ไฟในดวงตาของมังกรทอง

ขั้นที่ 5 การเข้าถึงความรู้

ประเด็นประสบการณ์ในการแสดงของนักแสดง

ประสบการณ์ของนักแสดงที่เข้าร่วมในคณะมังกรทองลูกเจ้าพ่อพระเพลิงตลาดพลู ซึ่งนักแสดงทุกคนเริ่มต้นด้วยการไม่มีพื้นฐานการแสดง ทางศาลเจ้าพ่อพระเพลิงมีการติดประกาศรับสมัครนักแสดงอยู่เสมอ โดยได้มีการมาฝึกซ้อมหรือทำงานในส่วนต่าง ๆ เช่น ฝ่ายทัศนศิลป์ ซ่อมบำรุงและสร้างสรรค์มังกรเพื่อใช้ในการแสดง ฝ่ายดนตรี ฝึกซ้อมดนตรีประกอบการแสดง เช่น กลอง ฉาบและล้อ ฝ่ายบริหารจัดการจัดการการแสดงและอำนวยความสะดวก การนัดซ้อม การเตรียมอาหารเครื่องดื่ม รวมไปถึงการประสานงานกับภายนอก ฝ่ายนักแสดงจะมีการฝึกซ้อมการแสดงเพื่อออกงานนั้น จะทำการนัดซ้อมก่อนวันออกงานเป็นเวลา 7 วัน เป็นช่วงเวลาหลัง 18.00 น. เป็นต้นไป

ขั้นที่ 6 การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ และขั้นที่ 7 การเรียนรู้

ประเด็นการบริหารจัดการในการแสดงของคณะมังกร

การบริหารจัดการในการแสดงของคณะมังกรทองลูกเจ้าพ่อพระเพลิงตลาดพลู มีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ มีฝ่ายการทำงานต่าง ๆ เกิดขึ้น เพื่อดูแลซึ่งกันและกันในคณะ ครูการแสดงที่พัฒนาจากรุ่นพี่นักแสดง ยังคงช่วยดูแลบริหารการซ้อมอย่างเข้มงวด จนสามารถไปเป็นตัวแทนในการฝึกซ้อมการแสดงมังกรให้กับพื้นที่อื่น ๆ ด้วย ในการบริหารการจัดการนักแสดงนอกจากการติดประกาศรับสมัครนักแสดง ทางศาลเจ้าพ่อพระเพลิงยังมีเครือข่ายในการทำงาน อาทิ ศาลเจ้าพ่อพระเพลิงบุคคโลและศาลเจ้าปู่-ย่า จังหวัดอุดรธานี

ประเด็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

เนื่องจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่เกิดขึ้น ส่งผลให้คณะมังกรทองลูกเจ้าพ่อพระเพลิงตลาดพลู ต้องหยุดซ้อมการแสดงเพื่อออกงานระยะเวลาประมาณ 3 ปี มีเพียงการดำเนินการสักการะเจ้าพ่อพระเพลิงภายใน ซึ่งปฏิบัติตามมาตรการคัดกรองไวรัสโคโรนา 2019 มีสมาชิกสภากรุงเทพมหานครให้การสนับสนุนอุปกรณ์ในการคัดกรอง เพื่อบริหารงานภายในศาลเจ้าและคณะมังกรทองลูกเจ้าพ่อพระเพลิงตลาดพลูต่อไปได้ และในช่วงเวลาดังกล่าวทางสมาคมเพื่อการพัฒนาศาลเจ้าพ่อพระเพลิงตลาดพลูนั้นมีการทำงานที่ยากลำบาก เนื่องจากคณะกรรมการสมาคมเพื่อการพัฒนาศาลเจ้าพ่อพระเพลิงตลาดพลูส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ทางครอบครัวจึงมีความกังวลในการออกมาทำงานที่อาจมีความเสี่ยงในการติดเชื้อ แต่ด้วยความสามัคคีของคณะทำงาน จึงมีการแก้ไขปัญหาด้วยการให้ลูกหลานออกมาช่วยดำเนินการแทน ต่อมาภายหลังเมื่อสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 คลี่คลาย นักแสดงและคณะทำงานของคณะมังกรทองลูกเจ้าพ่อพระเพลิงตลาดพลูได้กลับเข้ามาทำงานโดยไม่ขาดผู้ใดไป แสดงให้เห็นถึงความรักในการแสดงและความศรัทธาต่อเจ้าพ่อพระเพลิงเป็นอย่างมาก ในขณะที่ชุมชนบางครัวเรือนตงงาน ขาดรายได้จนต้องย้ายหนีปัญหาทางเศรษฐกิจกลับต่างจังหวัด อย่างไรก็ตาม ในงานเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชหลังช่วงระบอบของโรคไวรัสโคโรนา 2019 นั้น มิได้ทำให้ความสนใจในการมาร่วมงานลดลง ในทางตรงกันข้ามกลับได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ เช่นในขบวนแห่เทิดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ปี พ.ศ. 2566 มีหน่วยงานมาร่วมขบวนมากขึ้น โดยมีคณะมังกร คณะสิงโต คณะการแสดงกระต๊ว โรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียง ชุมชนในเขตใกล้เคียง รวมถึงหน่วยงานเอกชน ทำให้ต้องอาศัยประสบการณ์ในการบริหารจัดการขบวน

พาเหรดที่เคยดำเนินการมาในอดีตมาปรับใช้มากขึ้น จากความสนใจเดินทางมาร่วมงานเทศกาลศิลปะร่วมสมัย พระเจ้าตากสินมหาราชที่มากขึ้นเรื่อย ๆ ทางคุณจิรเสกข์ วัฒนมงคล สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการ จึงมีการจัดการแสดงให้สมบูรณ์และใกล้เคียงกับในอดีตที่ผ่านมาว่า 10 ปี ซึ่งนอกจากจะมีขบวนแห่ การแสดงมหรสพจีนที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีการจัดแสดงเชิงกายกรรมดังที่เคยมีในอดีตบนถนนลาดหญ้า

ผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินกิจกรรม KM ทั้ง 7 ขั้นตอน ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับหลักการโมเดลปลาที่มีจุดเน้นในกรอบแนวคิดที่เปรียบความรู้เสมือนปลาทั้ง 3 ส่วนว่าในแต่ละส่วนมีหน้าที่ที่ต่างกัน โดยมองถึงส่วนของวัตถุประสงค์การทำ KM และส่วนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในกลุ่มที่จะนำไปสู่การบูรณาการสร้างคลังความรู้ รวมทั้งส่วนของความสามารถในการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมในรูปแบบของชุมชนนักปฏิบัติ

การวิจัยดังกล่าวเป็นการวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งพัฒนาไปสู่ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการวิจัย ดังนี้

1. องค์ความรู้ที่เป็นข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลที่เกี่ยวข้องในศิลปะการแสดงการเชิดมังกรในงานวันคล้ายวันปราบดาภิเษกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
2. ข้อมูลจากการถอดบทเรียนจากกิจกรรม KM ทั้ง 7 ขั้นตอน
3. แนวปฏิบัติที่ดีที่สามารถนำมาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
 - 3.1 มิติการจัดการภูมิปัญญาวัฒนธรรม
การอนุรักษ์องค์ความรู้, การสืบทอดและการส่งต่อองค์ความรู้,
การประยุกต์ความรู้ทางวัฒนธรรม, การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม
 - 3.2 มิติการสร้างบรรยากาศสู่การท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

จากแนวปฏิบัติที่ดี ดังกล่าวสอดคล้องกับ UNESCO (2006) ที่ได้กล่าวถึงแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือการเดินทางที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์จริงแท้ที่เกิดจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรมหรือคุณลักษณะพิเศษของพื้นที่นั้น นำมาซึ่งความเชื่อมโยงกับผู้คนซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ และงานวิจัยของ พชรวัฒน์ เส้นทอง และมีเดีย จูมะ (2563) ที่ได้กล่าวถึง การพัฒนาคณะมังกรที่เริ่มมาจากบุคคลในชุมชน ซึ่งแต่ละคณะมีความเป็นเอกเทศหรือลักษณะเฉพาะของคณะ มีศักยภาพในการสร้างเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกในรูปแบบ บุคคลต่อกัน กลุ่มต่อกัน กลุ่ม เครือข่ายต่อเครือข่าย ซึ่งมีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งที่เป็นครั้งคราวหรืออาจเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องในมิติศิลปวัฒนธรรมการแสดงการเชิดมังกร เพื่อต้องการให้วัฒนธรรมการแสดงดังกล่าวยังคงดำรงองค์ความรู้อยู่ และเป็นกระบวนการขับเคลื่อนชุมชนไปสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ ผ่านการรับรู้มุมมองร่วมกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีความสนใจร่วมกันและการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายของภาคประชาสังคมในพื้นที่

สรุปผลการวิจัย

ผลการดำเนินการวิจัยนี้ ทำให้ทราบถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลความเชื่อของมังกรและศิลปะการเชิดมังกรสำหรับชาวไทยเชื้อสายจีนในฝั่งธนบุรี นอกจากนี้ยังได้ทราบถึงกระบวนการจัดการของคณะการแสดงเชิดมังกรในมิติต่าง ๆ จากงานหรือเทศกาลสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในงานวันคล้ายวันปราบดาภิเษกสมเด็จพระ

พระเจ้าตากสินมหาราช รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากอดีตสู่ปัจจุบัน

ศิลปะการเชิดมังกรไม่เพียงแต่เป็นการแสดง แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว ที่ช่วยสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรม โดยใช้วัฒนธรรมและศิลปะการแสดงท้องถิ่นเป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถพัฒนาไปสู่แนวปฏิบัติที่ดี อันเป็นผลลัพธ์มาจากกระบวนการ KM ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ในด้านวิชาการ การนำองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงการเชิดมังกรที่จัดขึ้นในงานวันคล้ายวันปราบดาภิเษกสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช นำมาเผยแพร่ในรูปแบบสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับช่วงวัยให้กับหน่วยงานทางการศึกษาในพื้นที่ผ่านสถานศึกษาในระดับการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการบูรณาการกับหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา และสร้างความตระหนักรู้คุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนให้ดำรงอยู่

ในด้านนโยบาย หน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทหน้าที่ด้านวัฒนธรรมชุมชนและการท่องเที่ยวในสังกัดกรุงเทพมหานคร สามารถนำผลจากการวิจัยในส่วนของแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practices) ไปพัฒนาสู่การเป็นนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ผ่านเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และพัฒนาให้เป็นเทศกาลที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้นโยบายนั้นเกิดประโยชน์ไปสู่ชุมชนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร ศิริโรจน์. (2557). *การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, ภาควิชานโยบายการจัดการศึกษาและความเป็นผู้นำ สาขาวิชาพัฒนศึกษา). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- แก้วเกลี้ยง กฤษฎา. (2555). ความเป็นท้องถิ่นกับวัฒนธรรมจีนที่เข้ามาในสังคมไทย กรณีศึกษา รูปแบบประเพณีและคติความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างไทยกับจีน. *วารสารราชพฤกษ์*, 30(2), 29-58.
- ถาวร สิกขโกศล. (2557). *ต้นกำเนิดชนชาติและประเพณีจีน* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.
- ธวัชชัย สาครินทร์. (2541). *กรุงธนบุรี*. กรุงเทพฯ: บริษัท บวรสารการพิมพ์ จำกัด.
- ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ. (2558). การเชิดสิงโต: การแสดงในวัฒนธรรมจีนและกีฬาระดับนานาชาติ. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย*, 15(2), 71-88.
- พชรวัฒน์ เส้นทอง และมีเดียณ จูมะ. (2563). การจัดการคณะเชิดสิงโตและสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมไทย-จีน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University*, 15(2), 80-95.
- ภูริวิจน์ เดชอู่ม. (2556). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรอบแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติสำหรับประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 33(2), 329-364.
- มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์. (2550). *ตามรอยมรดกวัฒนธรรมจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น: มุมมองจากจิตรกรรมฝาผนัง*. กรุงเทพฯ. ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- เรือนแก้ว ภัทรานุประวัติ. (2554). *การศึกษาสืบทอดความเป็นจีนผ่านการทำความเข้าใจในความหมายและสัญลักษณ์ทางศาสนาของชาวจีนสู่ลูกหลานในสังคมไทย* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- สมชาย นำประเสริฐชัย. (2558). *Knowledge Management การจัดการความรู้* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ พิเชฐ สายพันธ์ อรุมา เตพลกุล และธีระ สันเดชารักษ์. (2556). *การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)*. กรุงเทพฯ: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2550). *วิถีจีน-ไทยในสังคมสยาม* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สำนักงานเขตธนบุรี. (2560). *ประวัติเขตธนบุรี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเขตธนบุรี.
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) สบร. (2565) *การจัดการความรู้ KM คืออะไร*. สืบค้น 25 มิถุนายน 2566, จาก www.okmd.or.th/upload/pdf/chapter1_kc.pdf
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5 น.30/9 *ยอดล้ามะโนครีว มณฑลกรุงเทพฯ* ศก 128.
- อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช. (2561). *ศาลเจ้าจีนในกรุงเทพฯ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- อดุลย์ รัตนมั่งเกษม. (2558). *วัฒนธรรมแต่จิ๋ว* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว
- Ateljevic, L, and Doorne, S. (2004). *A Companion to Tourism*. Malden. New Jersey: Blackwell Publishing.
- G. William Skinner (2529). *สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์* [Chinese society in Thailand : an analytical history] (พรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
- Richards, G. (2010). Creative Tourism and Local Development. In Wurzburger, Rebecca, et al. (Eds.), *Creative Tourism: A Global Conversation: How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers Worldwide*. Santa Fe: Sunstone Press.
- Richards, G. & Willson, J. (2006). Developing Creativity in Tourist Experiences: A Solution to the Serial Reproduction of Culture?. *Tourism Management*, 27, 1408-1413.
- UNESCO. (2006). Towards Sustainable Strategies for Creative Tourism. In *Meeting for 2008 International Conference on Creative Tourism Santa Fe* (25-27). New Mexico: Creative Cities Network.